

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЦІННОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

УДК [378.091.212:78]:005.336.5

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2022.270996>

Марина Білецька, кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри інструментального виконавства та музичного мистецтва естради
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького

Ліна Котова, кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри інструментального виконавства та музичного мистецтва естради
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького

Тетяна Підварко, старший викладач кафедри інструментального виконавства та музичного
мистецтва естради Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЦІННОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті проаналізовано поняття “професійні цінності” в контексті підготовки майбутніх вчителів. Зазначено, що професійні цінності є невід’ємним компонентом підготовки й професійного вдосконалення сучасного вчителя та відіграють важливу роль у формуванні особистості майбутнього вчителя-професіонала. З’ясовано, що професійно-особистісні цінності вчителя музичного мистецтва є синтетичним утворенням, в якому інтегруються професійно-педагогічні, професійно-музичні та особистісні аспекти.

Ключові слова: діяльність; практика; професійні цінності; саморозвиток; умови; ціннісні орієнтації.

Літ. 16.

Maryna Biletska, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor, Head of the Instrumental Performance and Variety Arts Department

Melitopol Bohdan Khmelnytskyi State Pedagogical University

Lina Kotova, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor, Associate Professor of the Instrumental Performance and Variety Arts Department

Melitopol Bohdan Khmelnytsky State Pedagogical University

Tetyana Pidvarko, Senior Lecturer of the Instrumental Performance and Variety Arts Department
Melitopol Bohdan Khmelnytsky State Pedagogical

THE PECULIARITIES OF THE FORMATION OF THE PROFESSIONAL VALUES OF THE FUTURE TEACHER OF MUSICAL ART

The article is devoted to the problem of the formation of the professional values of the future teachers of musical art. It has been noted that the professional values are the integral component of the preparation and the professional improvement of the modern teacher and to play the important role in the formation of the personality of the future teacher-professional. It has been found out that the professional and personal values of the teacher of musical art are the synthetic formation where the professional-pedagogical, professional-musical and personal aspects integrate in him. If other professional values are formed within one profession, then the values of the teacher-musician are within two professional spheres such as purely pedagogical and musical.

The concept of the “professional values” in the context of the preparation of the future teachers has been analyzed. The formation of the professional and value orientations of the future teacher of musical art is the important socio-pedagogical problem, which depends on the level of the professional self-realization of the future specialists, as it is the result of the formation. It has been noted that during pedagogical practice, the foundations of the professional experience, the practical abilities and skills, the professional qualities of the future teacher’s personality are laid, and the professional values are formed. The practice contributes to the enrichment of the professionally oriented experience of the future teacher based on the emotional and sensory feelings and value and meaning settings. It has been found out that the professional and value orientations, as the relationship to the significant aspects of the professional activity, are divided into several types of the attitudes of the teacher such as the relationship to the pedagogical activity, the relationship to the subject of the professional activity, and the relationship to the subject-object of the professional activity. The pedagogical conditions of the formation of the professional value orientations of the students of the artistic and pedagogical specialties in the process of musical and performing activities have been considered.

Keywords: activity; practice; professional values; self-development; conditions; value orientations.

Постановка проблеми. В сучасних умовах динамічного розвитку суспільства, зростаючими вимогами до рівня загальнокультурної, спеціальної та педагогічної підготовки фахівців система вищої освіти покликана вдосконалювати підготовку майбутніх вчителів, забезпечувати розвиток ціннісних орієнтацій. Для успішної професійної діяльності майбутній вчитель повинен оволодіти відповідними здібностями, знаннями, уміннями, навичками та багатьма якостями, серед яких важливе місце посідають професійні цінності. Реалізація фахового потенціалу майбутнього вчителя музичного мистецтва багато в чому залежить від того, наскільки заклад вищої освіти орієнтує студента на ствердження особистої відповідальності за результати своєї музично-педагогічної діяльності, на усвідомлення ним соціальної значущості й цінності професії вчителя. Тож, професійні цінності є невід'ємним компонентом підготовки та професійного вдосконалення сучасного вчителя, вони відіграють важливу роль у формуванні особистості майбутнього вчителя-професіонала, виражають спрямованість інтересів та потреб, визначають установки і мотивацію в сфері майбутньої професійної педагогічної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз науково-педагогічних досліджень та публікацій свідчить, що проблему ціннісних орієнтацій особистості досліджували такі зарубіжні вчені, як: М. Вебер, А. Маслоу, М. Рокіч, В. Франкл, Ш. Шварц, С. Морісс; проблемою формування професійних цінностей педагога займалися вчені: А. Алексюк, С. Бадюл, Ю. Гарієвський, В. Гриньова, К. Журба, В. Киричок, О. Колонькова, О. Копилова, Н. Кузьміна, Г. Нагорна, Н. Непомняща, Н. Максимчук, О. Матвієнко, С. Мартиненко, О. Сухомлинська, Г. Тарасенко, Н. Ткачова, Р. Хмельюк, Л. Хоружа.

Мета статті – розглянути особливості формування професійних цінностей майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Ціннісні орієнтації є найважливішою складовою у структурі особистості. У сучасному тлумачному психологічному словнику поняття цінність визначається як таке, що використовується у філософії і соціології для позначення об'єктів, явищ, їхніх властивостей, а також абстрактних ідей, що втілюють у собі суспільні ідеали і виступають завдяки цьому як еталон належного. Кожній людині властива індивідуальна, специфічна ієрархія особистісних цінностей, яка служить сполучною ланкою між духовною культурою суспільства і духовним світом особистості, між буттям суспільним та індивідуальним [13].

Цінності професійної діяльності вчителя складають знання, вміння, ідеї, концепції, набуті ним, які оцінюються як позитивні та мають значущість для суспільства, окремої педагогічної системи, конкретної людини [7, 85–88]. Оскільки загальною кінцевою метою навчання у закладі вищої освіти є професійна підготовка фахівців, то ставлення студентів майбутньої професії можна розглядати як форму й ступінь прийняття кінцевої мети навчання [15, 225–230]. Як зазначає Н. Шемигон, важливим у професійній підготовці є те, щоб у процесі навчання в університеті в майбутнього фахівця відбувалося не лише накопичення знань, досвіду діяльності, усвідомлення своїх здібностей, можливостей, а й ціннісне самовизначення, тобто формування ціннісних орієнтацій.

У науковій психолого-педагогічній літературі поняття “педагогічні цінності” та “професійні ціннісні орієнтації” вчителя використовуються для позначення широкої сукупності об'єктів і явищ, пов'язаних з освітнім процесом. На основі аналізу психолого-педагогічних поглядів Г. Печерська дає визначення поняття “педагогічні цінності” як цінності освіти, її цілі, принципи, норми, які регламентують педагогічну діяльність і виступають пізнавально-дієвою системою, слугують сполучною ланкою між суспільним світоглядом у сфері освіти і діяльністю педагога. Поняття “професійні ціннісні орієнтації вчителя” вчена розуміє як систему професійної спрямованості та ставлення вчителя до педагогічної діяльності та її різних сторін, що відображають змістовну сторону, основу і сутність професійної діяльності [8, 252–257].

Ю. Потуй розуміє поняття “професійні цінності” як найбільш значущі для особистості явища, які визначають смисл, регламентують та спрямовують професійну діяльність, а також стають основою для вибору професії і оволодіння нею, професійного зростання й отримання в результаті професійної діяльності соціально значущих результатів [10, 331–337]. Також науковець зазначає, що професійні цінності є стратегічними цілями, які спонукають людей до сумісних цілей, що визначає значущість для майбутнього фахівця орієнтуватися в них, тому завданням закладу вищої освіти стає створення оптимальних умов для формування професійних цінностей майбутніх фахівців.

Також професійні цінності розглядаються науковцями як система когнітивних утворень, поєднаних з емоційно-вольовим механізмом, внутрішнім орієнтиром особистості, що спонукає і спрямовує мотиви, професійні дії й учинки особистості, визначає аксіологічний характер її професійної діяльності [11].

Натомість О. Мартинюк характеризує професійні ціннісні орієнтації як систему інтегрованих

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЦІННОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

смыслових установок, котра визначає його ставлення до сутнісних педагогічної діяльності (мети, предмета, змісту, засобів, результату, оцінки), до її суб'єктів (самого себе як особистості та спеціаліста, учнів, учнівських колективів, учителів-колег) і вказує на рівень професійної активності, творчий потенціал, забезпечуючи його особистісне та професійне самовизначення, самореалізацію [5, 28–40].

Як зазначають Г. Михайлишин та О. Кондур, набуття індивідом професійних цінностей відбувається поетапно. Вони виділяють такі етапи:

- оволодіння професійними знаннями, уміннями, навичками;
- застосування набутих професійних знань та вмінь на практиці;
- продукування власних професійних цінностей на базі набутих та загальних суспільних цінностей [6, 7–21].

Погоджуємося з І. Жоровою, що формувати професійні цінності потрібно починати з моменту вступу до ЗВО і здійснювати цей процес протягом усього навчання. Організація освітнього процесу у ЗВО технологічно має забезпечити формування професійних цінностей майбутніх фахівців, оскільки за таких умов виробляється сумлінне ставлення до майбутньої професійної діяльності, удосконалюється у свідомості студента умовна модель майбутньої фахової діяльності, яка слугуватиме орієнтиром для професійного саморозвитку. Автор виокремлює такі ефективні педагогічні технології формування професійних цінностей майбутніх фахівців, як технологія контекстного навчання, проєктна діяльність, технологія розвитку критичного мислення, евристичного навчання, продуктивного навчання, ігрового моделювання, групового навчання, кооперативного навчання [2, 123–129].

Професійно-особистісні цінності вчителя музичного мистецтва є синтетичним утворенням, в якому інтегруються професійно-педагогічні, професійно-музичні та особистісні аспекти. Г. Кондратенко зазначає, що, якщо інші професійні цінності формуються в межах однієї професії, то цінності вчителя музиканта – в межах двох професійних галузей – суто педагогічної діяльності та музики. У цьому полягають ті ціннісні орієнтації, що формуються у вчителя музичного мистецтва [3, 152–158].

Досліджуючи сутність “професійно-ціннісних орієнтацій” майбутніх вчителів музичного мистецтва Д. Трубнікова дійшла висновку, що вони становлять собою узагальнену, специфічну форму професійно орієнтованого ціннісного вибору, що виражає становлення майбутнього вчителя музичного мистецтва до різних професійних цінностей, і передовсім до дитини як суб'єкта музичного розвитку і виховання, до музики, як засобу розвитку

особистості і до їх взаємодії у творчому музично-педагогічному процесі. Також науковець стверджує, що формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя музичного мистецтва є важливою соціально-педагогічною проблемою, від якої залежить рівень професійної самореалізації майбутніх фахівців, позаяк вона – це результат сформованості у майбутніх учителів-музикантів професійно-ціннісних орієнтацій [12, 13–16].

У своєму дослідженні формування професійно-ціннісних орієнтацій студентів мистецько-педагогічних спеціальностей у процесі музично-виконавської діяльності О. Плохотнюк визначив такі педагогічні умови:

- посилення ціннісної спрямованості професійно орієнтованих дисциплін шляхом: включення аксіологічної складової до змісту професійно орієнтованих дисциплін, створення ціннісно-смыслових навчальних ситуацій, використання в освітньому процесі творів музичного мистецтва, що відповідають індивідуальному рівню професійної підготовленості студентів;

– поетапне оволодіння музично-виконавською майстерністю як основи професійного становлення студентів з урахуванням їхніх особистісних професійно значущих якостей;

– спрямованість самостійної роботи з музично-виконавських дисциплін на формування здатності студентів до творчої інтерпретації музичних творів, на саморозвиток майбутніх фахівців;

– включення до активної ціннісно-орієнтаційної музично-виконавської діяльності у рамках концертної практики, спрямованого на закріплення позитивних особистісних професійно значущих якостей, гуманістичного змісту професійно-ціннісних орієнтацій [9, 118–123].

Розглядаючи професійно-ціннісні орієнтації як становлення до значущих аспектів професійної діяльності, М. Федоренко виокремила декілька становлень педагога до:

– педагогічної діяльності, що визначається метою та особистісним смыслом професійної діяльності;

– суб'єкта професійної діяльності – особистості вчителя, до самого себе, що визначається педагогічною Я-концепцією, проєктуванням професійно-особистісного саморозвитку;

– суб'єкта-об'єкта професійної діяльності, тобто до особистості учня, що визначається безумовною любов'ю та проєктуванням його розвитку [16].

Педагогічна практика є важливою складовою освітніх програм підготовки вчителів музичного мистецтва й виступає дієвим засобом успішної підготовки здобувачів до майбутньої професійної діяльності. Під час проходження педагогічної практики закладаються основи досвіду професійної

діяльності, практичних умінь та навичок, професійних якостей особистості майбутнього вчителя, формуються професійні цінності. Саме під час педагогічної практики студенти мають можливість усвідомити значущість і важливість майбутньої професії.

Водночас практика сприяє збагаченню професійно орієнтованого досвіду майбутнього вчителя на основі емоційно-чуттєвих переживань та ціннісно-смыслових установок. Важливою складовою педагогічної практики є здатність здобувачів до змін своєї соціально-професійної активності, різнобічна орієнтація майбутнього вчителя на всі галузі педагогічної діяльності, формування рефлексивної культури, коли предметом роздумів стають засоби та методи власної педагогічної діяльності, процеси створення і прийняття практичних рішень.

На думку О. Гомонюк, формування цінностей професійної діяльності у майбутнього педагога має забезпечувати ціннісно-смыслова компетентність, що передбачає ціннісне ставлення та інтерес до змісту й процесу навчальної діяльності студентів. Вона формується шляхом постійного звернення до реального життя, навколишньої дійсності; відповідності системи особистісних цінностей соціально значущим орієнтирам; вибору змісту й організації професійної діяльності педагога відповідно до усвідомленої й систематично відтворюваної системи життєвих цінностей; постійного залучення вихованців до загальнолюдських цінностей [1].

Аналізуючи тенденції сформованості цінностей майбутніх бакалаврів музичного мистецтва на етапі адаптації до навчання в університеті, визначенні системи подальшого педагогічного впливу Г. Кондратенко вважає, що процес формування професійно-особистісних цінностей потребує дотримання низки умов, таких як створення відповідного мистецького середовища, залучення студентів-музикантів до участі у складі творчих колективів у корпоративних заходах, проєктній та концертно-конкурсній діяльності, до роботи в органах студентського самоврядування. Важливими також є створення у студентів адекватного уявлення про вибрану професію, сприяння усвідомленню її значущості, прищеплення любові до неї [4, 185–189].

Висновки і пропозиції. Таким чином, можемо зробити висновки, що формування професійних цінностей – це складний педагогічний процес, пов'язаний з особистісним та професійним самовизначенням, самовдосконаленням, розвитком професійно-значущих якостей особистості та професійних здібностей. Сформованість професійних цінностей забезпечує сумлінне ставлення до майбутньої професійної діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва, готовність до безперервного професійного розвитку, спонукає вчителя до творчого

пошуку, самовдосконалення. Перспективами подальших наукових розробок вбачаємо у продовженні досліджень форм та методів формування професійних цінностей майбутнього вчителя музичного мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гомонюк О. Значення ціннісно-смыслові компетентності у формуванні цінностей професійної діяльності майбутнього педагога. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. URL: [http://elar.khmn.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7530/3/Vnadped_2018_3_5%20\(1\).pdf](http://elar.khmn.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7530/3/Vnadped_2018_3_5%20(1).pdf).
2. Жорова І. Формування професійних цінностей майбутніх фахівців як психолого-педагогічна проблема. *Педагогічний альманах*. 2014. Вип. 21. С. 123–129. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedalm_2014_21_21.
3. Кондратенко Г. Формування професійно-особистісних цінностей майбутнього вчителя музичного мистецтва в контексті компетентісно зорієнтованої освіти. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2015. № 12 (2). С. 152–158.
4. Кондратенко Г. Ціннісні виміри майбутніх бакалаврів музичного мистецтва. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 36. Т. 2. С. 185–189.
5. Мартинюк О. Розвиток професійних ціннісних орієнтацій майбутніх учителів. *Психологія суспільства*. 2008. № 3. С. 28–40.
6. Михайлишин Г., Кондур О.І. Професійні цінності сучасного педагога як основа забезпечення якості освіти. *Інноваційні освітні технології в Новій українській школі: монографія* / за ред. проф. О.Б. Будник. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. 2021. С. 7–21.
7. Мотуз Т.В. Цінності професійної діяльності вчителя початкових класів нової української школи. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 70. Т. 3. С. 85–88.
8. Печерська Г.О. Професійні ціннісні орієнтації вчителів. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського. Серія: Психологічні науки*. 2013. Т. 2. Вип. 10. С. 252–257.
9. Плохотнюк О.С. Впровадження педагогічних умов формування професійно ціннісних орієнтацій студентів мистецько-педагогічних спеціальностей у процесі музично-виконавської діяльності. *Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Педагогічні науки*. 2017. Вип. 157. С. 118–123.
10. Потуй Ю.П. Професійні цінності: сутність і роль у формуванні особистості сучасного фахівця. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2013. Вип. 33. С. 331–337.
11. Самсоненко Н.І. Система педагогічних цінностей викладачів як передумова ефективного навчання студентів. *Матер. Міжнар. наук.-практ. конф. “Економічний спадок і спадщина Семена Кузнеця”*: тези доповідей, 30–31 травня 2019 р. Харків: ДІСА ПЛЮС. 2019. С. 400–401.
12. Трубінова Д. Сутність професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх вчителів музичного мистецтва. *Час мистецької освіти “Теорія і методика виховання художньо обдарованої особистості у закладах мистецької освіти”*: зб. статей VII Всеукраїнської наук.-практ. конф. 17–18

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЦІННОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

жовтня 2019 року), ч. II / заг. ред. В.В. Фомін. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди. 2019. С. 13–16.

13. Шапар В.Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків: Прапор, 2007. С. 597.

14. Шемигон Н.Ю. До питання про зміст професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх вчителів. *Молодь і ринок*. 2006. № 6 (21). С. 135–139.

15. Шолох О.А. Ціннісне ставлення особистості до майбутньої професії як психолого-педагогічна проблема. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки*. 2017. Вип. 142. С. 225–230. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2017_142_51.

16. Федоренко М.В. Щодо діагностики професійних цінностей вчителя. *Науковий вісник Донбасу*. 2013. № 2. URL: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN22/13fmvptv.pdf>.

REFERENCES

1. Homoniuk, O. Znachennia tsinnisno-smyslovoi kompetentnosti u formuvanni tsinnosti profesiinoi diialnosti maibutnoho pedahoha [The importance of value-semantic competence in the formation of the values of the professional activity of the future teacher]. *Bulletin of the National Academy of the State Border Service of Ukraine*. Available at: [http://elar.khmmu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7530/3/Vnadped_2018_3_5%20\(1\).pdf](http://elar.khmmu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7530/3/Vnadped_2018_3_5%20(1).pdf) [in Ukrainian].

2. Zhorova, I. (2014). Formuvannia profesiinykh tsinnosti maibutnikh fakhivtsiv yak psykhologo-pedahohichna problema [Formation of professional values of future specialists as a psychological and pedagogical problem]. *Pedagogical almanac*, issue 21, pp. 123–129. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedalm_2014_21_21. [in Ukrainian].

3. Kondratenko, H. (2015). Formuvannia profesiino-osobystisnykh tsinnosti maibutnoho vchytelia muzychnoho mystetstva v konteksti kompetentnisno zorientovanoi osvity [Formation of professional and personal values of the future music teacher in the context of competence-oriented education]. *Problems of modern teacher training*, No. 12 (2), pp. 152–158. [in Ukrainian].

4. Kondratenko, H. (2021). Tsinnisni vymiry maibutnikh bakalavriv muzychnoho mystetstva [Valuable dimensions of future bachelors of musical art]. *Current issues of humanitarian sciences*, issue 36, Vol. 2, pp. 185–189. [in Ukrainian].

5. Martyniuk, O. (2008). Rozvytok profesiinykh tsinnisnykh orentatsii maibutnikh uchyteliv [Valuable dimensions of future bachelors of musical art]. *Current issues of humanitarian sciences*, No. 3, pp. 28–40. [in Ukrainian].

6. Mykhailyshyn, H. & Kondur, O.I. (2021). Profesiini tsinnosti suchasnoho pedahoha yak osnova zabezpechennia yakosti osvity [Professional values of a modern teacher as a basis for ensuring the quality of education. Innovative educational technologies in the New Ukrainian school]. *Ivano-Frankivsk*, pp. 7–21. [in Ukrainian].

7. Motuz, T.V. (2020). Tsinnosti profesiinoi diialnosti vchytelia pochatkovykh klasiv novoi ukrainskoi shkoly [Values of the professional activity of the primary school teacher of the new Ukrainian school]. *Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools*, No. 70, Vol. 3, pp. 85–88. [in Ukrainian].

8. Pecherska, H.O. (2013). Profesiini tsinnisni orientatsii vchyteliv [Professional value orientations of teachers]. *Scientific Bulletin of Mykolaiv State University named after V.O. Sukhomlynskyi. Series: Psychological sciences*, Vol. 2, issue 10, pp. 252–257. [in Ukrainian].

9. Plokhotniuk, O.S. (2017). Vprovadzhennia pedahohichnykh umov formuvannia profesiino tsinnisnykh orientatsii studentiv mystetsko-pedahohichnykh spetsialnosti u protsesi muzychno-vykonavskoi diialnosti [Implementation of pedagogical conditions for the formation of professional value orientations of students of artistic and pedagogical specialties in the process of musical and performing activities]. *Scientific notes of the Central Ukrainian State Pedagogical University named after Volodymyr Vinnichenko. Series: Pedagogical sciences*, issue 157, pp. 118–123. [in Ukrainian].

10. Potui, Yu.P. (2013). Profesiini tsinnosti: sutnist i rol u formuvanni osobystosti suchasnoho fakhivtsia [Professional values: the essence and role in the formation of the personality of a modern specialist]. *Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools*, issue 33, pp. 331–337. [in Ukrainian].

11. Samsonenko, N.I. (2019). Systema pedahohichnykh tsinnosti vykladachiv yak peredumova efektyvnoho navchannia studentiv [The system of pedagogical values of teachers as a prerequisite for effective student learning]. *Mater. Mizhnar. nauk.-prakt. konf. "Ekonomichnyi spadok i spadshchyna Semena Kuznetsia"*: tezy dopovidei, 30–31 travnia 2019 r. – *The International Scientific and Practical Conference "Economic inheritance and legacy of Semen Kuznets"*. (pp. 400–401). Kharkiv. [in Ukrainian].

12. Trubnikova, D. (2019). Sutnist profesiino-tsinnisnykh orientatsii maibutnikh vchyteliv muzychnoho mystetstva [The essence of professional and value orientations of future teachers of musical art]. *The All-Ukrainian Sciences. practice conf. "Time of art education "Theory and method of education of artistically gifted personality in art education institutions"*. (pp. 13–16). Kharkiv. [in Ukrainian].

13. Shapar, V.B. (2007). Suchasnyi tлумачnyi psykhologichnyi slovnyk [Modern explanatory psychological dictionary]. Kharkiv, p. 597. [in Ukrainian].

14. Hemyhon, N.Iu. (2006). Do pytannia pro zmist profesiino-tsinnisnykh orientatsii maibutnikh vchyteliv [To the question about maintenance of the professionally-valued orientations of future teachers]. *Youth & market*. 6 (21). pp. 135–139. [in Ukrainian].

15. Sholokh, O.A. (2017). Tsinnisne stavlennia osobystosti do maibutnoi profesii yak psykhologo-pedahohichna problema [Valuable attitude of the individual to the future profession as a psychological and pedagogical problem]. *Herald of the Chernihiv National Pedagogical University. Series: Pedagogical sciences*, issue 142, pp. 225–230. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2017_142_51. [in Ukrainian].

16. Fedorenko, M.V. (2013). Shchodo diahnozyky profesiinykh tsinnosti vchytelia [Concerning the diagnosis of the teacher's professional values]. *Scientific Bulletin of Donbass*, No. 2. Available at: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN22/13fmvptv.pdf>. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 11.10.2022

